

**КОНЦЕПЦІЯ ОРГАНІЧНОГО
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА
В СОЦІАЛЬНО ОРІЄНТОВАНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ**

До 2017 року практично усі галузі народного господарства України були збитковими, крім сільськогосподарської – визначальної для життєдіяльності людей та соціально-економічного розвитку країни. Але негативні тенденції почали проявлятися і в сільському господарстві. Переважна більшість селян залишилася без землі – без засобів на існування, піддавшись спокусі віддати свої паї в оренду нерідко олігархам чи іноземним агрофірмам, перебуваючи на межі виживання. За статистикою в Україні зникає 20 сіл щорічно. Перейнявши місію агрохолдингів «максимізацію прибутків будь за що» власники банку земель розпочали використовувати соціально й екологічно шкідливу ГМО продукцію, нанотехнології та ще й домагаються відкритого продажу сільськогосподарських угідь, не зважаючи на подальше знедолення селян і загрозу хвороб населення країни. Поставлені проблеми життєнеобхідної сільськогосподарської галузі потребують негайного вирішення через впровадження органічного виробництва на землях, наданих усім бажаючим господарям на рівних умовах.

На соціальній корисності та перспективності органічного виробництва усіх форм власності наполягають вчені І. А. Брижань, Ю. В. Славгородська, Л. П. Куліщ, Н. Ю. Буга, Н. М. Андреєва, В. А. Козловцева, А. В. Вдовиченко, В. Г. Грановська, Л. О. Мармуль, Н. П. Новак, О. А. Єрмоленко, Е. Е. Савицький, В. О. Пішкова, О. Нікішина, О. Муратов та ін. На жаль, переважна більшість як вітчизняних, так і закордонних учених не достатньо сьогодні приділяють уваги:

- значущості володіння землею сільськогосподарського призначення соціально-відповідальними виключно українськими господарями;
- неприпустимості купівлі-продажу основного народного багатства – землі;
- ролі морально-етичного способу життєдіяльності й господарювання.

На сьогодні найважливішим питанням соціально-економічного, демографічного, правового та екологічного розвитку суспільства є відродження соціально-орієнтованої економічної системи на засадах історично притаманній нашому народові морально-етичній культурі життєдіяльності та господарювання. При цьому кожен господар має право на свободне рівноправне володіння Землею – основним багатством і даром нашему народові, яка не може бути товаром – об'єктом купівлі-продажу, а тим паче іноземним власникам. Соціальна

відповідальність агропідприємств перед народом, владою та довкіллям по-требує поступового переходу на органічне сільськогосподарське виробництво соціально корисної, екологічно чистої продукції і реалізації її за доступними переважній більшості споживачів цінами для покращення якості життя усіх.

Мета статті розробити концепцію нової економічної теорії розвитку органічного сільськогосподарського виробництва на засадах рівномірного наділення землею усіх бажаючих господарів високої морально-етичної культури й соціальної відповідальності.

Україна, яка годувала всю Європу, поступово перетворилася на ринок збуту перевиробництва товарів ТНК та усякого непотребу – соціально шкідливої продукції (ГМО, нанотехнології тощо). Що ж то у нас за економічна теорія, яка розвиток довела до занепаду, коли щорічно зникає в Україні 20 сіл, хіба це не трагедія знищення нашого народу. А ми вчені хіба не причетні до цього занепаду, до злиденності більшості людей? Хіба причини цього занепаду нам не відомі? Спокусилися ми з вами на великі легкі гроші – на місію максимізації прибутків, тепер маємо, що маємо. То ж бо, урозуміємо та пробудимося від смертної сплячки і почнемо працювати не як усі, не як більшість наших західних колег, не для особистого збагачення, а заради загальної користі наших родин і нашого народу, покращення якості життя усіх, а необхідний прибуток буде забезпечено як наслідок нашої соціальної відповідальності на засадах морально-етичної культури життєдіяльності та господарювання.

Сільське господарство, як запорука нашої життєдіяльності, завжди було основою благополуччя наших людей. У Основному Закону України чітко сформульовано право народу України володіти своєю землею, обробляти її на благо родин та суспільства. Приймаючи Конституцію, вищий законодавчий орган України – Верховна Рада, усвідомлюючи безцінну історично духовно-моральну спадщину нашого народу, взяла на себе повну відповідальність перед Богом, особистою совістю за моральний стан та добробут, права і свободи, суверенну волю громадян, злагоду на землі України. Ця соціальна відповідальність державної влади береться перед сучасним, майбутнім поколіннями, та перед тими, хто уже відійшов у вічність. У статтях 13, 14 законодавчо закріплено, що природні ресурси України: Земля, надра, води знаходяться виключно у власності Українського народу. Особливо охороняє держава право українського народу на Землю – основне національне багатство країни.

Тому державна влада справедливо ввела мораторій на продаж і купівлю землі сільськогосподарського призначення, що набрав чинності у 1992 р. В Україні, як і в Румунії, сільськогосподарські землі роздали колгоспникам на правах пайїв. У нашій країні площа земель сільськогосподарського призначення складає

41,5 млн га. На правах оренди у 2015 році у приватному володінні знаходилося 30,8 млн га орної землі, а в державному секторі – 10,7 млн га [11]. «Згідно Земельного кодексу, іноземним юридичним особам не дозволено володіти землею сільськогосподарського призначення...» [13] і агрохолдингам це не подобається. Окремі громадяни України подали скаргу до Євросуду з прав людини, який зобов'язав нашу країну скасувати мораторій на продаж землі [1] згідно справи «Зеленчук та Цицюра проти України».

Аналітик Асоціації «Український клуб аграрного бізнесу» (УКАБ) О. Калюжний стверджує, що: закордонний бізнес не чекав зняття мораторію на продаж земель, він уже активно працює на українській землі сільськогосподарського призначення, взявши її у власників селян у довгострокову оренду. Звичайно, переважна більшість іноземних компаній відразу викуплять орендовану землю, після зняття мораторію (найчисленнішими «іноземними» інвесторами будуть кіпрські українські офшори). Знайти статистику щодо цього сегменту підприємств – справа нелегка. Сільськогосподарських підприємств з іноземним капіталом в Україні нараховується 1,3 тис. Ще 14,6 тис. українських компаній пов'язані з іноземними агрофірмами частіше через спільних засновників. До таких компаній, перш за все, належать торгівельні, транспортні, логістичні та інші агропромислові підприємства [10]. За словами А. Ковбеля, партнера компанії Kreston GCG (однієї з найбільших світових організацій у сфері аудиторських та консалтингових послуг): «власники купують свої підприємства через підставні іноземні компанії, щоб уберечити свої активи та перевести їх у юрисдикцію британського права» [4].

На сьогоднішній день іноземні компанії контролюють понад 2,2 млн гектарів сільськогосподарських земель в Україні [2]. Також існують, так звані, «сірі зони» землеволодіння і важко встановити власника угіддя. Джордж Рор, генеральний партнер NCH Capital (Американського пенсійного фонду) розповів, що договори оренди дозволяють компанії викупити орендовані сільгоспугіддя, як тільки мораторій на продаж землі в Україні буде скасованим [2]. До того ж, українські власники низки агрокомпаній, вододіючих значною частиною сільськогосподарських земель, використовують як національні, так і закордонні інвестиції, при цьому реєструють свій бізнес у «податкових гаванях» Кіпру, Люксембургу та Австрії. Деякими з цих агрофірм володіють українські олігархи. Так, зареєстроване на Кіпрі акціонерне товариство Ukrlandfarming володіє 654 тис. га землі. При цьому 95% акцій компанії належать мільярдеру Олегу Бахматюку. Решту 5% він нещодавно продав американській продовольчій компанії Cargill [1], яка понад 20 років функціонує в Україні [2].

Генеральний директор агропідприємств України, який контролює понад 360 тис. га сільсько-господарських земель, Юрій Косюк є п'ятим у списку найбагатших людей країни [2]. Раду Директорів МНР SE очолюють керівники іноземних компаній: Головою Ради Директорів МНР S.A. на постійній основі є д-р Джон С. Річ – виконавчий директор Australian Agricultural Nutrition and Consulting Pty Ltd і фахівець з агробізнесу Міжнародної фінансової корпорації; Джон Грант – Голова аудиторського комітету очолює компанії Torotrak plc і Hasgo Group Limited; Крістакіс Таошаніс, Невиконавчий директор, Член аудиторського комітету; Роберто Банфі, Виконавчий директор; Роджер Віллс, Член аудиторського комітету [9]. Холдинги, яких очолюють, як правило, материнські компанії – міжнародні фінансові центри, сповідують фактичну місію максимізації прибутків через глобалізацію економіки. ТНК, нерідко використовуючи ГМО продукцію, нанотехнології, посилену хімізацію сільськогосподарського виробництва, можуть завдавати шкоди здоров'ю людей, родючості земель та довкіллю. Українські вчені медики [6] застерігають про небезпеку використання нанотехнологій у харчовій галузі, основою якої є сільське господарство. Як зазначають науковці, нанотехнології основані на маніпуляції атомами і молекулами для побудови структур із наперед заданими з небаченими досі властивостями. Замість рослин та худоби молекулярні роботи здатні виробляти їжу: уже розробляються теорії виготовлення молока без корів – з трави [5]. «Нано» (від др.-грець. nanos – гном, карлик), «гном – карликові істоти, що мешкають під землею або підземний дух». І комусь надихається створення «неймовірних гібридів рослин і тварин».

Розвиток нанотехнологій у сільськогосподарському та харчовому бізнесі світу набирає обертів, спокушуючи агробізнес до невичерпних прибутків. У США, Європейському союзі, Японії, Китаї, Австралії та інших країнах приймаються широкомасштабні державні програми щодо розвитку нанопродуктів. До таких продуктів належать вітаміни, ліпіди, біоантиоксиданти, смакові приправи і задаються їм такі властивості, щоб їх не руйнував шлунковий сік. Нанокапсули додають до харчів, щоб подовжити терміни придатності, поліпшити смакові якості і поживні цінності, замаскувати небажаний смак або запах продуктів. Велике занепокоєння викликає інформація про те, що наночастинки (НЧ) знаходяться у 200 вивчених харчових продуктах тваринного і рослинного походження. Нанопродукти знаходять у морозиві, шоколаді, зубній пасті, кремах, косметичних засобах, різних емульгаторах тощо. Є відомості про реальну небезпеку наноматеріалів для живих організмів [7]. Уже доказана токсичність вивчених наноматеріалів. Здійснюється накопичення НЧ в рослинних і тваринних організмах, а також у мікроорганізмах і їх передача по харчовому

ланцюгу, що, тим самим, збільшує можливість їх потрапляння в організм людини. Мізерні розміри НЧ дозволяють їм проникати в клітини, легені, кров, мозок, змінюючи функції біоструктур [7].

Вітчизняні та закордонні вчені запевняють: нанопродукти приводять до пошкодження біологічних структур (у тому числі, ДНК), що може призводити до розвитку запальної реакції та загибелі клітин [7]. Це викликає стирання генетичної пам'яті людського організму, родової спадщини імунітету від стресів, хвороб; викликає різні захворювання, зниження і навіть неможливість подальшої репродуктивної функції чоловіка й жінки. І на Заході це давно почали розуміти. Так, Інститут харчової науки і технології Великобританії (IFST) закликав обережно підходити до впровадження нанотехнологій у харчовій промисловості. Неурядові організації, які займаються сертифікацією продуктів, наприклад, Soil Association, заявили, що продукти, які містять НЧ, більше не зможуть отримувати сертифікат, тому що можуть бути небезпечними для здоров'я людини. Данський Національний інститут харчування створив базу даних токсичності наночастинок [6]. Отже, неприпустимо ввезення в Україну, зберігання та реалізації нанопродукції і наноматеріалів, але відсутнє маркування на них змушує обережно ставитися до іноземних харчів. Кращого нашого натурального в світі немає.

Наше завдання вчених усвідомити пагубність штучного інтелекту, який породжує науково-технічний прогрес нанотехнологій у сільському господарстві, і вирішити це найважливіше питання економічної науки на радість життя усіх. Адже Земля – це не спосіб накопичення багатства власників корпорацій. Це безцінний природний дар нашому народові для забезпечення високої культури землеробства з метою максимального задоволення потреб життєдіяльності та добробуту людей. Щоб Земля – мати годувальниця була свободна від впливу меркантильних власників, які хотіли б присвоїти живу Землю – безцінний дар природи, як рабиню заради її нищівної експлуатації та особистого збагачення. Щоб Землю обробляли з любов'ю прості, чесні, трудолюбиві люди на радість життя своїй родині, собі та оточуючим.

Тому не можна допустити продажу Землі, особливо іноземному бізнесу, розглядаючи її як засіб безмірного збагачення. Тривога уже з'являється. Так, Асоціація УКАБ та агенція UCABevent 12 березня 2020 р. проведуть бізнес-конференцію «Quo vadis, АгроП?» (Куди рухатися українському агробізнесу?), на якій будуть обговорюватися питання, які вирішать подальшу долю аграрного підприємництва: м'ясо з пробірки та молоко з рослин [14]. 2020 – початок кінця чи нова ера агрохолдингів?, які так чекають зняття мораторію на продаж землі і все для цього роблять. Тож, скоріше почнеться поступове відродження нату-

рального, животворного, екологічно чистого сільського господарства, історично притаманному нашему працьовитому, високоморальному й соціально відповідальному народові. Цього вимагає і наш основний закон – Конституція: володіння землею не повинне завдавати шкоди правам, свободам людей, суспільству, довкіллю і природній якості землі (Стаття 41) [3]. Отже, майбутнє України за кооперативною, фермерською та індивідуальною формами власності, коли держава надасть потребуючим господарям земельні угіддя виключно для органічного виробництва. І цей процес уже розпочався. Органічне – це природне (натуральне) виробництво без ГМО, нанотехнологій: рослинництво – на чистому ґрунті, тваринництво – за природним заплідненням. Розглянемо принципи органічного виробництва і збути натуральної продукції (принципи економічної науки та практики вільної Землі) відповідно до Статті 6 Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» [8].

- ✓ законності – відповідності об'єктивним законам розвитку природи та людства, Конституції та законам України. Неприпустимість продажу землі й нещадної експлуатації. Земля не є об'єктом купівлі-продажу, товаром для самозагащення. Земля є живою субстанцією, безцінним природним даром для нашої життєдіяльності, для мешканців України. Землю не можна привласнювати, розглядаючи її як підневільну рабиню для нищівної експлуатації, її просто треба сумлінно обробляти як великий дар;
- ✓ добровільності – земля добровільно надається сільрадою усім нужденним, готовим її обробляти. Земля передається в спадщину чи повертається до сільради. Добровільний статус підприємництва: кооператив, фермерство чи індивідуальне господарство;
- ✓ народності – як дар народу України, розподілу підлягають державна та орендована земля, строк оренди якої збіг чи збігає. Орендована земля, строк оренди якої не збіг, може бути залишена власнику до завершення строку оренди за умови переходу на органічне виробництво чи на його продовження. По завершенні строку оренди, власник може звернутися до сільради з проханням наділити його землею;
- ✓ обмеженості – забезпечення пріоритетного розвитку малого та середнього підприємництва – найважливішого чинника соціально-економічного благополуччя суспільства і формування середнього класу. Середній розмір земельної площи господарю визначається як частка (пай) від загального земельного фонду сільради (фонд, поділений на кількість господарів, які готові обробляти землю сільськогосподарського призначення). Якщо господарю потрібен розмір угіддя менший за середній, його невикористану частку може взяти інший;
- ✓ рівності – забезпечення рівних можливостей господарів;

- ✓ моральності – проявлення високої культура життєдіяльності й добро-
чесного господарювання працівників, особливо власників угідь. Любов і постійна
турбота до живої Землі, як до Матері – годувальниці. Прибуток наробляється
доброчесною працею та соціальною відповіальністю через довіру споживачів.
Неприпустимість подвійної бухгалтерії, тіньової економіки, фінансових махі-
націй;
- ✓ просвіти – забезпечення постійного освітнього процесу серед населення
через усі форми закладів освіти, науково-дослідну діяльність, громадські ор-
ганізації, ЗМІ тощо;
- ✓ відкритості – забезпечення вільного доступу до інформації про розвиток
органічного виробництва, обмін позитивним досвідом. Неприпустимість на-
дання необ'єктивної інформації, комерційних таємниць;
- ✓ координації – узгодженості довгострокових планів і програм розвитку
органічного виробництва заради інтересів агропідприємств, суспільства і дер-
жави;
- ✓ сталого розвитку органічного виробництва для задоволення потреб ни-
нішнього покоління України з урахуванням інтересів майбутніх поколінь. Спо-
чатку відбувається нарощування обсягів виробництва і збуту для максималь-
ного забезпечення потреб, перш за все, місцевих споживачів за доступними
цінами. Якщо потужності агропідприємства дозволяють, воно поступово задо-
вольняє потреби області, регіону чи, навіть, країни. У подальшому економічний
ріст завершується і агрофірма переходить до росту якості сільськогосподар-
ської продукції, меж натуральності якої та екологічної чистоти немає. Дотри-
муються вимоги екологічної безпеки. Експорт можливий за умови повного
задоволення потреб населення України органічною продукцією і за умов потреб
закордонних споживачів. Поступово потреби українців зрівняються з попитом,
що буде сприяти сталому (животворному, довговічному, без кризовому) роз-
витку сільського господарства країни – основи розвитку інших її галузей;
- ✓ справедливої торгівлі заради загальної користі – задоволення потреб
корисною для життя органічною продукцією за доступними цінами першо-
чергово національних споживачів;
- ✓ самофінансування – поступовий перехід до фінансування діяльності
своїми заробленими коштами;
- ✓ самодостатності – поступової відмови від імпортних поставок насіння,
добрив, племінної худоби, пестицидів, гербіцидів тощо. Хіба є в світі така нату-
ральна й чиста сільськогосподарська продукція як в Україні, якою до 1914 року
вона годувала Європу?;

- ✓ самозадоволеності – бути задоволеними тим, що маємо, тим, що заробили і не шукати винних у наших проблемах серед конкурентів, влади чи непогоди. У собі шукаємо причини усіх наших негараздів;
- ✓ пріоритетності сільського господарства – основи життєдіяльності людей. Скорочення рівня промисловості до необхідного мінімуму для забезпечення, перш за все, національних потреб. Добровільне перенавчання працівників промисловості, за ініціативою та підтримкою влади переселення бажаючих містян до сел на проживання та працевлаштування;
- ✓ підтримки держави – обов'язок морально-етичних органів влади на всіх рівнях від центральної до сільської (сільради) всіляко сприяти розвитку органічного сільського господарства заради покращення якості життя суспільства. «Наукове забезпечення органічного виробництва; забезпечення генетичної безпеки, біологічного різноманіття та раціонального використання природних ресурсів та їх відтворення» [8].

Висновки. Запропонована концепція – основна ідея нової економічної теорії розвитку органічного сільськогосподарського виробництва на засадах: рівномірного наділення землею усіх бажаючих господарів; їхньої морально-етичної культури господарювання та соціальної відповідальності в соціально орієнтованій економічній системі, яка дозволяє знайти резерви поліпшення соціально-економічної та екологічної діяльності агрогосподарств і благополуччя усіх. Неприпустимість продажу Землі, яка є даром народу України і тільки він має обробляти її. Перехід на органічне виробництво реальних, високо-моральних, соціально відповідальних українських господарів, які, отримавши Землю в дар, не розглядають її як засіб безмежного збагачення, але дбають про Матінку-Землю годувальницю як про живий організм. Це забезпечить подальший розвиток агропромислової галузі і буде сприяти поступовому формуванню сталого (животворного, довговічного) розвитку кооперативних, фермерських, індивідуальних господарств та країни в цілому. За підтримкою державної влади соціально орієнтованої економічної системи стане можливим реальне покращення життя нашого населення. А Україна, як справедливо кажуть провідні наші вчені, «була, є і буде житницею Європи». І час цьому настав!

Список використаних джерел

1. Євросуд з прав людини зобов'язав Україну скасувати мораторій на продаж землі. Тиждень ua 22 травня, 2018. URL: <https://tyzhden.ua/News/136716> (дата звернення 28.02.2020).
2. Іноземні компанії контролюють понад 2,2 млн гектарів українських сільгоспугідь – truthout. Тиждень ua. 19 травня, 2015. URL: <https://tyzhden.ua/News/136716> (дата звернення 28.02.2020).

3. Конституція України : станом на 1 верес. 2016 р. / Верховна Рада України. Харків : Право, 2016. 82 с.
4. Купи-продаж: які аграрні підприємства в Україні купили іноземні компанії у 2016 році? Agravery.com. URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/kupi-prodaj-aki-agrarni-pidpriemstva-v-ukraini-kupili-inozemni-kompanii-u-2016-roci> (дата звернення 28.02.2020).
5. Нанотехнології. Визначення і термінологія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення 28.02.2020).
6. Перспективи впровадження нанотехнологій і наноматеріалів у харчовій промисловості, їх гігієнічна оцінка та актуальні завдання наногігієни харчування / Проданчук М. Г., Слободкін В. І., Подрушняк А. Є., Левицька В. М. Київ : Інститут екогігієни і токсикології імені Л. І. Медведя, 2010. URL: http://medved.kiev.ua/web_journals/arhiv/nutrition/2010/3-4_10/str05.pdf (дата звернення 28.02.2020).
7. Проданчук Н. Г., Балан Г. М. Нанотоксикология: состояние и перспективы исследований. Современные проблемы токсикологии и перспективы исследований. 2009. № 3. С. 4-20.
8. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції : Закон України від 10 лип. 2018 р. № 2496-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19> (дата звернення 28.02.2020).
9. Рада Директорів MHP SE. URL: <https://www.mhp.com.ua/uk/about/board> (дата звернення 28.02.2020).
10. Ринок землі. Аграрні підприємства з іноземним капіталом. AgroPortal / Блоги Олександр Калюжний 17 вересня 2019. URL: <https://agroportal.ua/ua/views/blogs/rynok-zemli-agrarnye-predpriyatiya-s-inostrannym-kapitalom/> (дата звернення 28.02.2020).
11. Стратегія секторної конкурентоспроможності для України – фаза III. Політика щодо інвестування у сільське господарство: Україна / Звіт за підсумками проекту грудень 2015 глава 2. Володіння водними й земельними ресурсами, проект ОЕСР (організація економічного співробітництва і розвитку) співфінансується Європейським Союзом URL: http://www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/eastern-partners/Agricultural_Investment_Policies_Ukraine_UKR.pdf (дата звернення 28.02.2020).
12. Cargill в Україні / Helping the world thrive. URL: <https://www.cargill.com/worldwide/ukraine-uk> (дата звернення 28.02.2020).
13. Frishberg and Partners, 2007. URL: <http://www.frishberg.com/index.php/ru/> (дата звернення 28.02.2020).
14. Quo vadis, Агро: Куди рухатися українському агробізнесу? 22 січня 2020. AgroPortal. URL: <https://agroportal.ua/ua/news/ukraina/quo-vadis-agro-kuda-dvigatsya-ukraainskomu-agrobiznesu/> (дата звернення 28.02.2020).